

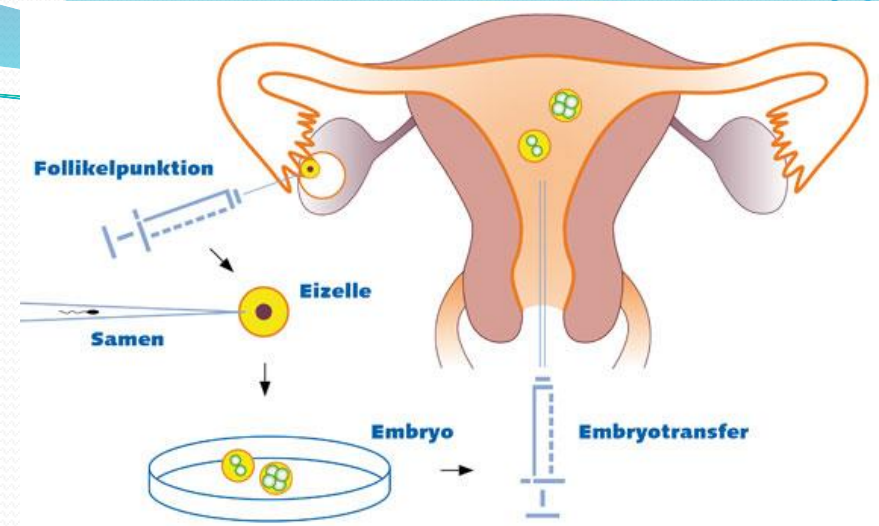
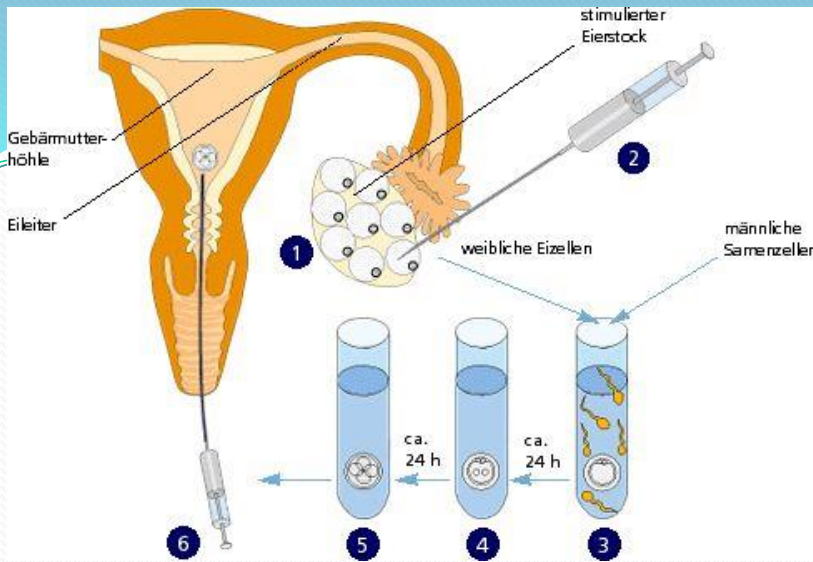
Yaşamın Başlangıcına İlişkin Etik İlkeler

Abortus, Fetüsün Kimliği, Üremeye Yardımcı Teknikler

Prof. Dr. Aydın ECE

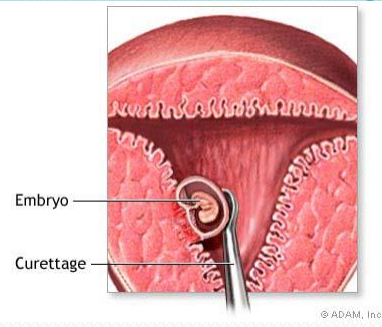
DÜTF Tıp Tarihi ve Etik AD

- **Tıp etiği** açısından ana rahmine düşme, gebelik, doğum, ölüm süreci içindeki çeşitli evrelerde **tartışmalı durumlar** mevcuttur
- Yaş grubuna bağlı olarak farklılıklar gösteren bu sorunlarda özellikle, **hastanın özerkliği ve yararı** noktalarında odaklanılmaktadır



- Tıp teknolojisinin gelişmesiyle beraber:
 - Genetik hastalıkların doğum öncesi tanısı,
 - Yapay dölleme teknikleri,
 - Embriyo transferi ve benzeri teknikler
- toplumsal ve etik olarak tartışılmaktadır

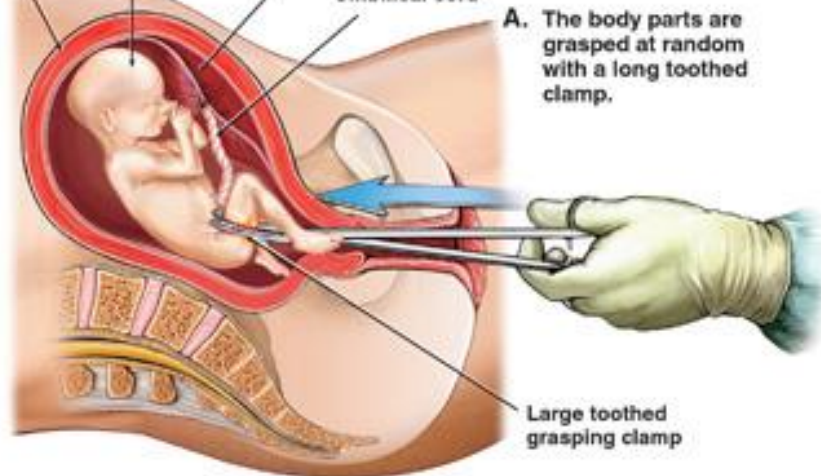
Abortus



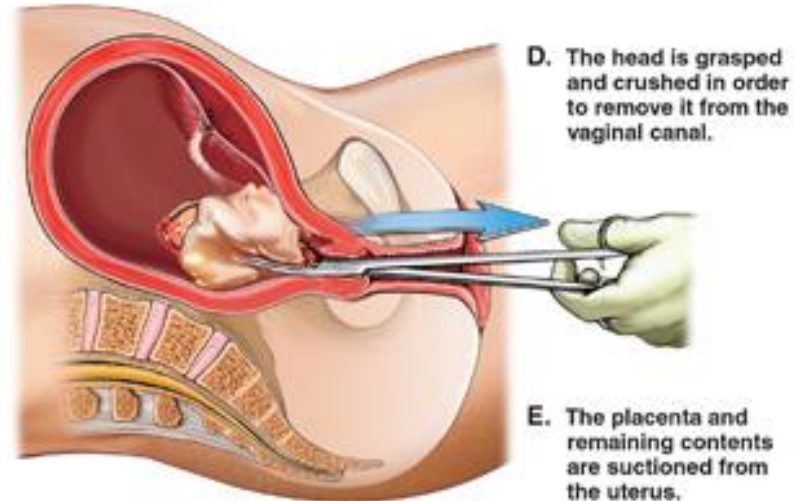
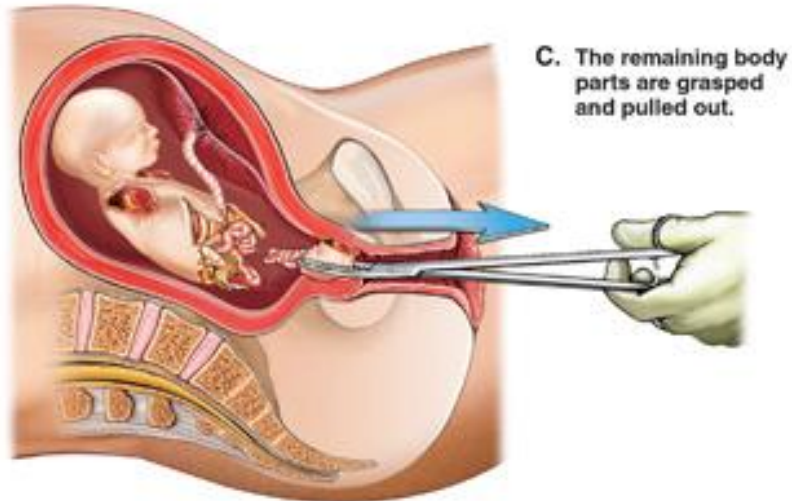
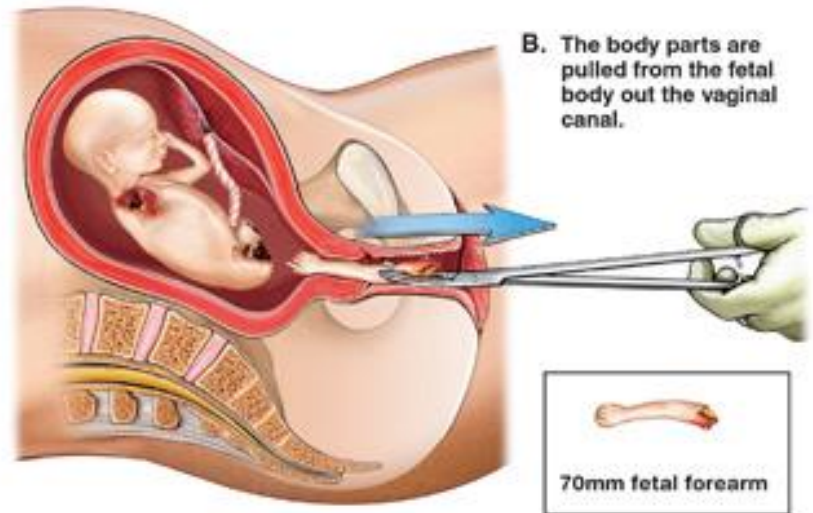
- Ahlaki, toplumsal, hukuksal, etik, felsefi, dini bakımdan konuya farklı yaklaşımlar söz konusudur.
- Fetüsün ne zaman canlı olarak haklara sahip bir birey kabul edileceği ve abortusa ne aşamada izin verileceği konusunda farklı görüşler mevcuttur

Dilation and Evacuation Abortion (D&E) of a 23 Week Old Fetus

Uterus 23 week fetus Placenta
Umbilical cord



Cut-away view of mother's pelvis



E. The placenta and remaining contents are suctioned from the uterus.

This diagram shows the final step of the procedure, where the placenta and any remaining uterine contents are being suctioned out of the uterus. A blue arrow indicates the direction of suction.

Spontan Abortus - Küretaj

- **Spontan abortus (düşük):** Fetüs tek başına varlığını sürdüremeyecek kadarken (yaklaşık 24 gestasyonel hafta) gebeliğin sonlanması
- **Bu süreden sonra ise vaktinden önce doğum, ölü doğum** terimleri kullanılmaktadır.
- **Abortus ya da küretaj:** Evre gözetilmeksizin gebeliğin tıbbi veya cerrahi yolla sonlandırılması

- Fetüsü anne karnında ne zaman bir insan bireyi kabul edeceğiz?
- Amerikan Tıp Derneği (AMA), benimsediği Tıp Etiği İlkeleri içinde hekimlere, hukuk, yasalar ve İyi Hekimlik Kuralları dahilinde abortus uygulama hakkı vermektedir

- 
- Abortus tıp etiğinin en karışık tartışmalı konularından biridir
 - Annenin hayatı fetüsün yaşama hakkının üstündedir
 - Gebeliğin geç dönemlerinde, sadece annenin hayatı, hamileliğin sürdürülmesi ile tehlikeye giriyorsa küretaj uygulanabilir

- Aşırı Uç Düşünceler:
 - Kürtaj, bir insanı öldürmektir, kesinlikle yasaklanmalıdır
 - Kürtajı kesinkes bir kadın hakkıdır, hamileliğin her döneminde yapılabilmelidir
- ABD’de kürtaj aleyhtarları Katolik kilisesi ve köktendinci Protestanlar
- Çağdaş tartışmalar:
 - Fetüsün manevi-ahlaki kimliği,
 - Annenin hakları ile fetüsün hakları arasındaki değer çatışması



© The Center for Bio-Ethical Reform - AbortionNO.org

Aborted 9 Weeks



Fetüsün Kimliğı ve Hakları



- Fetüs ne zaman insan bireyidir?
- Döllenme anından itibaren???
- Doğum anına kadar fetüs birey kabul edilemez???
- Hatta yenidoğan bile kendi hakkında bilinçli karar verebilen, tümüyle özerk bir birey olarak kabul edilemez???
- ANCAK, Gebelik sağlıklı olarak devam ettikçe ana rahmindeki gelişim sürekli, yardıma, ekstra bir çabaya ihtiyacı yok
- Fetüsün anne rahmi dışında varlığını sürdürebilecek (*viability*) gelişim evresine ulaşmış olması (24-28. hafta)???

- Fiziksel açıdan insan şekline benzer özellikler geliştirdiği, beyin dalgalarının EEG kayıtlarına geçtiği an fetüs yaşama hakkı kazanır ?
- Geleneksel görüş fetüsün anne karnında hareket etmeye başlamasını (*animation*), annenin bu hareketi hissettiği anı yaşamın başlangıcı olarak kabul eder

Genetik bilimi açısından

- İnsan türü üyeliği: insan anne babadan türeyen bir varlık, bir bireydir
- İnsan genetik koduna sahip olan her varlık insan bireyi kabul edilerek, korunmalıdır (**çok geniş ve sınırlayıcı bir tanımlama**)
- O ZAMAN, İnsan genetik koduna sahip kanser hücreleri, sperm ve ovum da bu kapsama girebilir
- Bu anlayışa göre abortus gibi kemoterapi, doğum kontrolü (*contraception*) de yasaklanmalıdır

Felsefeci Mary Anne Warren

- Kişi olma ölçütleri, manevi toplumun tam anlamıyla bir parçası olabilme, bunun için gereken bilişsel özellikleri geliştirebilmedir
 - Bu ölçütler, bilinçlilik, mantık yürütebilme ve sorun çözebilme, tek başına eylemde bulunabilme, iletişim kurabilme ve çevresinin farkında olabilmedir
 - Warren'a göre söz konusu ölçütleri karşılayamayacak durumdaki fetüsün yaşama hakkı, bu nitelikleri taşıyan erişkin bir birey olan ve kürtaj talep edebilen annenin kişilik haklarına ve özerkliğine ağır basamaz.
 - Çocuğun doğumu ve hayatını sürdürebilmesi ile artık fetüs-anne hakları çelişkisi ortadan kalkar
- ANCAK, söz konusu bilişsel yetilerden yoksun pek çok çocuk ve erişkin var, bunlar insan kabul edilmeyecek mi ????????

Embriyo prenatal hayatın hangi aşamasında insan bireyi kabul edilmeli?

- Döllenmeden sonraki 14-15. günde, embriyo üzerinde primitif çizgilerin (*primitive streaks*) oluştuğu dönem
- İnsana özgü ayırıcı fiziksel özelliklerin görüldüğü gebeliğin **sekizinci haftası**
- Beyin fonksiyonlarının başlaması (beyin ölümü yaşamın sonudur): **fertilizasyondan altı hafta sonra**
- Ancak yine de EEG kayıtlarıyla beyin faaliyetlerinin başlangıcının tespitinde tam kesinlik yok

Mevzuat

- Ülkemizde 2827 sayılı 24.05.1983 tarihli “Nüfus Planlaması Hakkında Kanun”un 5. maddesi “Gebeliğin 10. haftası doluncaya kadar annenin sağlığı açısından tıbbi sakınca olmadığı takdirde istek üzerine rahim tahliyesi” yapılabileceğini öngörmüştür.

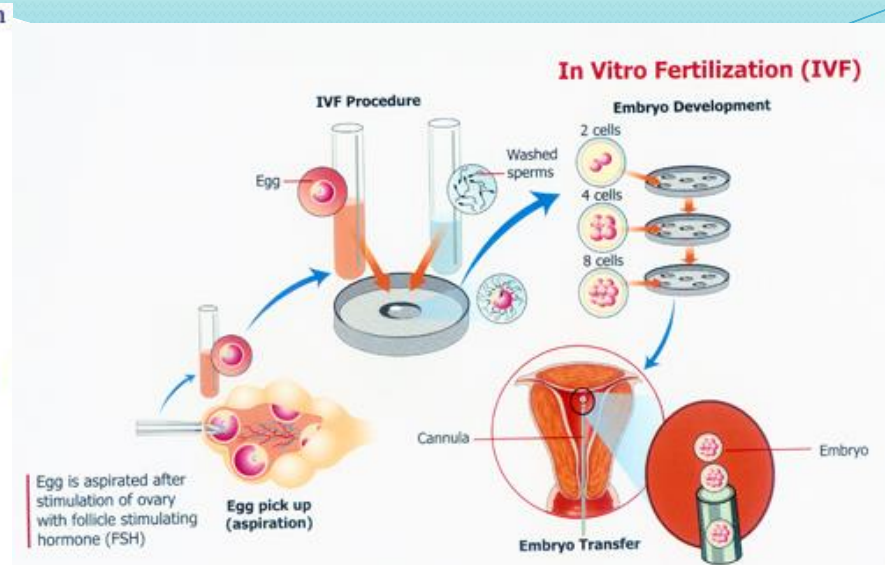
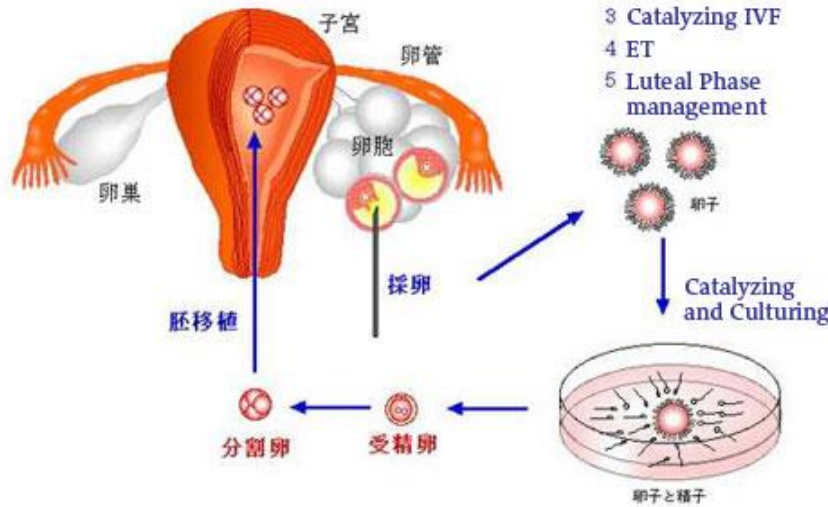
Feminist Biyoetikçiler

- Kürtaj:, ‘kadının bedeni üzerinde tasarrufu’ anlamında bir haktır
- İstenmeyen gebeliklerde Başarısız doğum kontrolünden dolayı
- Tek doğum kontrol yöntemi olarak bu yolu kullanmaktadırlar.
- Mali veya duygusal nedenlerle ya da ailenin refah düzeyini korumak için
- Tıbbi nedenlerle annenin sağlığı tehlikeye girince,
- Bebek istediği cinsiyette olmadığı zaman (cinsiyet ayrımcılığı)
- tıp etiği açısından onaylanamaz.

Üremeye Yardımcı Teknikler ve Etik

- İnsanda kısırlılığa karşı mücadelede tıp teknolojileri, çocuk sahibi olmak isteyenlere yeni olanaklar sunmaktadır
- Ancak etik tartışmaları da beraberinde getirmiştir
- Yapay döllenme tekniklerinin ortak özellikleri döllenmenin, doğal yöntemden farklı olarak, anne bedeninin dışında *in vitro* koşullarda gerçekleşmesidir.

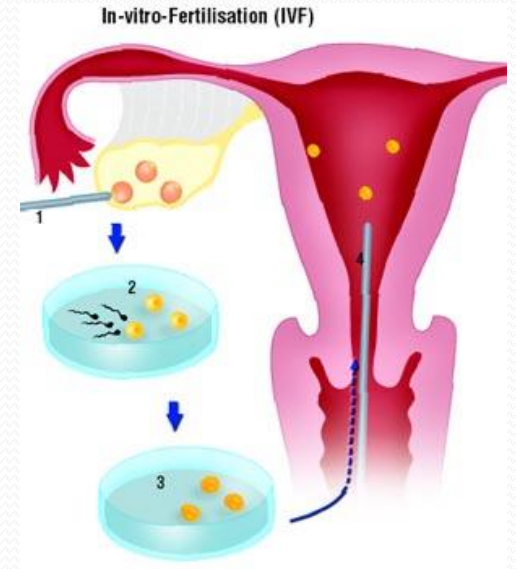
In Vitro Fertilization - Embryo Transfer (IVF-ET)



- Bu yapay dölleme çeşitleri içinde **in vitro fertilizasyon ve embriyo transferi** (IVF-ET) en yaygınıdır.
- IVF-ET 1978 yılında İngiltere’de Luise Brown için ilk kez başarıyla uygulandı



- Bu yeni tıp teknolojilerinin çocuklara veya anne babaya zarar verip vermeyeceđi;
- insanların üreme, aile, ana babalık kavramlarını algılayışı ve anlayışında yol açtığı değişiklikler sorgulanmaya başlamıştır.
- İnfertil çiftlere çocuk sahibi olma imkânı vermesi yönünden etik açıdan kabul edilebilir





- Sperm ve ovum laboratuvar koşullarında, bir cam üzerine (*in vitro*) döllenmekle birlikte, annenin rahmine yerleştirilerek doğal yollardan büyüyüp gelişmektedir.
- Ayrıca **gerçek anne babanın** sperm ve ovumunun kullanılması ve **çocuğun ebeveynin genetik ürünü olması** da, yöntemi etik açısından kabul edilebilir kılmaktaydı.

1990'larda etik dışına çıkışlar

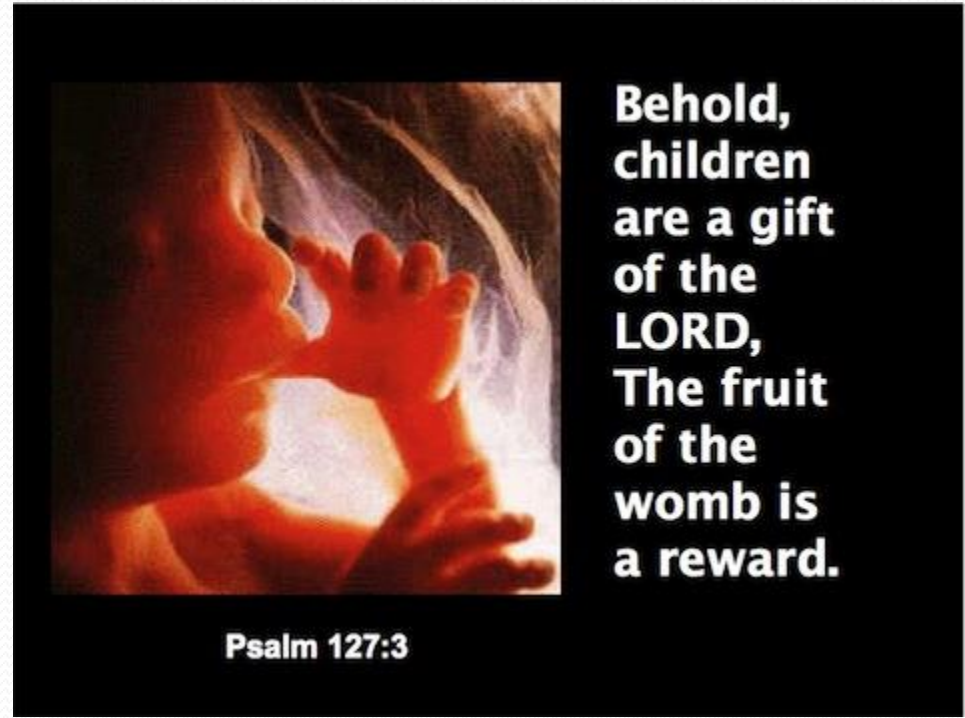
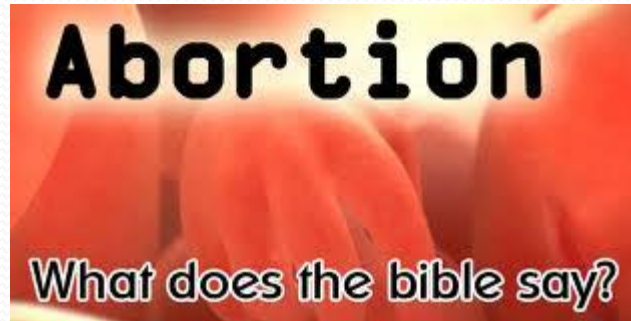
- Annenin bir başka kadını kiralık anne olarak kullanarak, taşıyıcı annenin kendi genetik ürünü olmayan bebeği dünyaya getirmesi
- Sperm bankalarının kurulabilmesi ile sperm donörleri ortaya çıkmış,
- *in vitro* olarak döllen embriyoların dondurularak depolanabilmesi, yıllar sonra kendi genetik ebeveyni olan ya da olmayan çiftler için kullanılabilmesi,
- Dondurulmuş embriyoların “imha” edilebilmesi
- Klonlama yöntemleri ile başlangıçtaki etik kabullerin dışına çıkılmıştır.

1990'ların getirdiđi tartiřmalar

- Gerçek anne ve babadan farklı, üçüncü ve dördüncü tarafların, örneğın taşıyıcı annelerin, sperm vericilerin hakları söz konusu olmuştur.
- Kadavradan oosit vericiliğı
- Geleneksel anlamda çekirdek aile kavramının da dışına çıkılarak evlenmemiş heteroseksüel veya homoseksüel çiftlerin ya da bekâr kadın ve erkeklerin çocuk sahibi olabilmeleri
- Tüm bunlar etik ağısından derin tartişmalara yol açmıştır.

Dini Görüşler

- Katolik kilisesi doğal yolun dışında yapay biçimde üreme tekniklerini kabul etmiyor.
- Lüteryen, Anglikan, Musevi, Doğu Ortodoks ve İslami öğretiler Tanrı'nın üremeyi teşvik ettiği düşüncesinden hareket ederek, yardımcı üreme tekniklerini ahlaka uygun bulmaktadırlar.



İslam Dini açısından

- İslam bilginleri,
 - normal yoldan çocuk sahibi olamayan,
 - aile birliği içindeki nikâhlı eşlerin,
 - kocanın spermi ile karısının yumurtasının veya bu eşlerden temin edilen materyallerin,
 - ya klâsik yöntemle yumurta ve sperm bir araya getirilerek ya da mikroyenjeksiyon yöntemiyle,
 - hatta klonlama ile laboratuvar ortamında döllendirilerek elde edilen embriyonun kadının rahmine yerleştirilmesi suretiyle çocuk sahibi olmalarını **olumlu** karşılamaktadır

Feminist biyoetikçiler

- Yardımcı üreme teknikleri konusunda fikir ayrılığı içindedirler.
- 1. Bu yöntemler kadını aşağılıyor, ve kadını bir laboratuvar, bir tohum makinesi haline düşürüyor
Ayrıca kısır kadınlar fiziksel, duygusal ve mali açıdan büyük sıkıntılara giriyorlar
- 2. Üremeye yardımcı yeni tıbbi teknikler kadınlara geniş özgürlük ve seçenekler sunduğu için desteklenmesi gerekir

**98% of
abortions
are for
convenience!**



vfl

Çocuğun bakış açısı

- Doğal değil de yapay üreme ile doğduklarını öğrenince toplumsal yönden damgalanma ya da ayrımcılığa uğrayabilirler
- Özellikle taşıyıcı annelikle dünyaya gelmiş olanlar biyolojik anne farklılığı nedeniyle daha sancılı bir süreç yaşayabilir
- Ancak yine de **dünyaya gelmiş olmanın daha üstün bir değer** olduğu, her şeye rağmen **yaşamın daha değerli olduğu** fikri öne çıkmaktadır.

İnsan varlığını metalaştırma tehlikesi

- Taşıyıcı annelere veya gamet bağışçılarına büyük paralar ödenmesi, doğacak çocuğu ticari bir meta haline getirebilir
- Bu durum ahlaka aykırı bulunmaktadır.
- Yapılacak ödemenin sadece tıbbi masrafları v.b. karşılayacak ölçüde kalması, bu işlemde gönüllülüğün esas olması önemle vurgulamaktadır.
- (İngiltere’de Warnock Raporu, Avustralya’da Waller Komisyonu Raporu v.d).

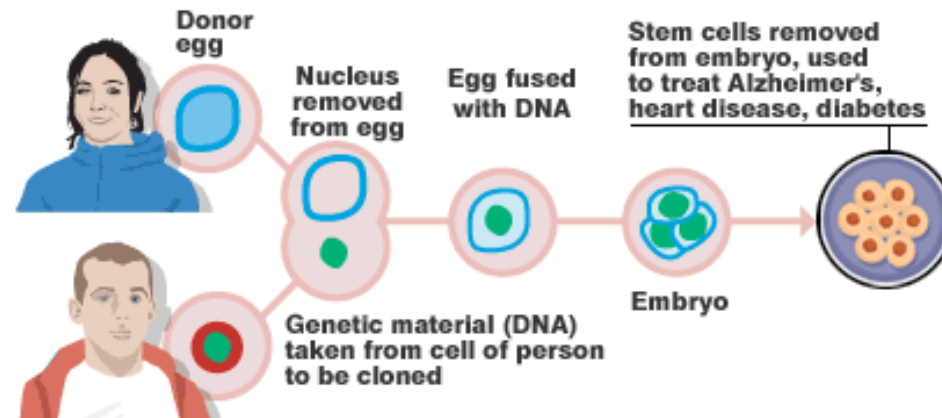
Embriyo, Fetüs ve Kadavraların Kullanılması

- Embriyo ve benzeri insan kaynaklı ürüne erişim ve kullanım da kolay hale gelmektedir.
 - Örneğin in vitro dönemde embriyo dondurulabilir, tedavi edilebilir, implante edilebilir, deneylerde kullanılabilir, imha edilebilir veya bağışlanabilir.
- Teorik olarak, dondurulmuş embriyo yıllar sonra bir kadına genetik akrabasının çocuğunu doğurma imkânı verebilir.
- Ayrıca abortus ile elde edilen fetal materyal ve kadın kadavrasından alınan oositler de benzer amaçla kullanılabilirler.
- Klonlama tekniği ile insanın genetik eşinin kopyalanması mümkün olabilir

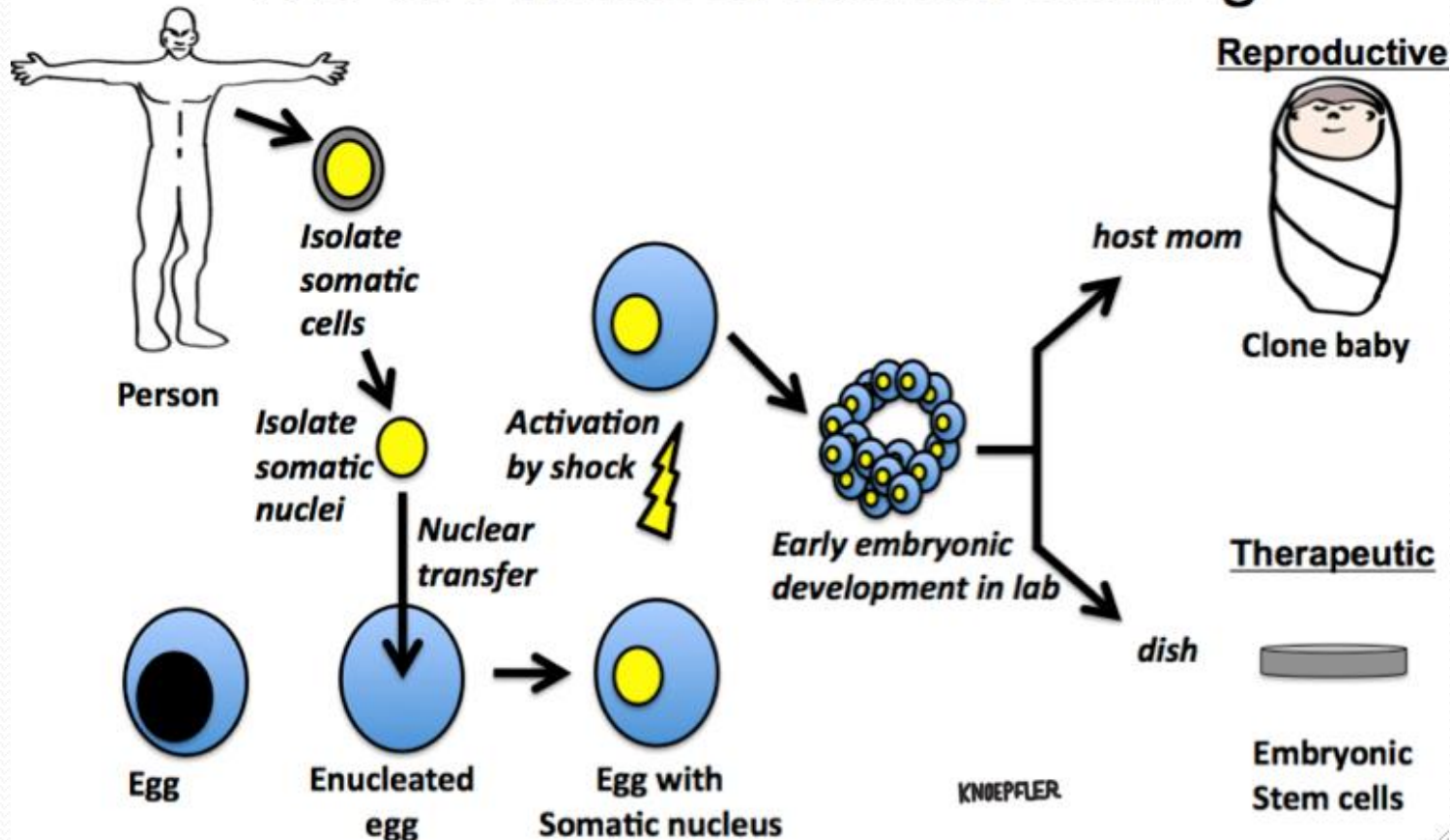
Klonlama

- **Savunucular:** «Çocuk sahibi olamayan kısır çiftler için kopyalamanın büyük bir umut»
- **Karşıtlar:** «Kopyalama yöntemi insanı insan yapan teklik, benzersizlik, kendine özgülük, farklılık değerlerini yıkar»
- Klonlama yöntemi organ nakli için büyük bir kaynak sağlayabilir
- Eleştiriler: Bu teknikler yasa dışı amaçlara hizmet edebilir
- **İnsan bedeninin, insan organlarının ve insan kaynaklı ürünlerin ticari meta haline getirilmesi, ticari amaçla kullanılması insan ahlakına ve tıp etiğine aykırıdır.**

HUMAN CLONING



The two kinds of human cloning



Ülkemizde yasal durum

- Evli infertil çiftler, başka bir yöntemle tedavi edilemiyorlarsa yapay dölleme yöntemine başvurabilir.
- Ülkemizde sperm ve yumurta (oosit) satın alınması, depolanması, saklanması, satılması **yasaktır**.

“In Vitro Fertilizasyon ve Embriyo Transferi Yönetmeliği” (1987)

- Sadece resmi olarak evli infertil çiftler, başka bir yöntemle tedavi edilemiyorlarsa yapay dölleme yöntemine başvurabilir.
- Üç yılı geçmemek şartıyla eşlerin rızası alınarak embriyo dondurulabilir.
- Saklama, dondurma, imha işlemleri için eşlerin yazılı izin belgesi şarttır.

Kordon Kanı Bankacılığı Yönetmeliği” (Resmi Gazete, Tarih: 5 Temmuz 2005, Sayı: 25866)

“Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi: İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi” (Oviedo, 4 Nisan 1997)

Sonuç

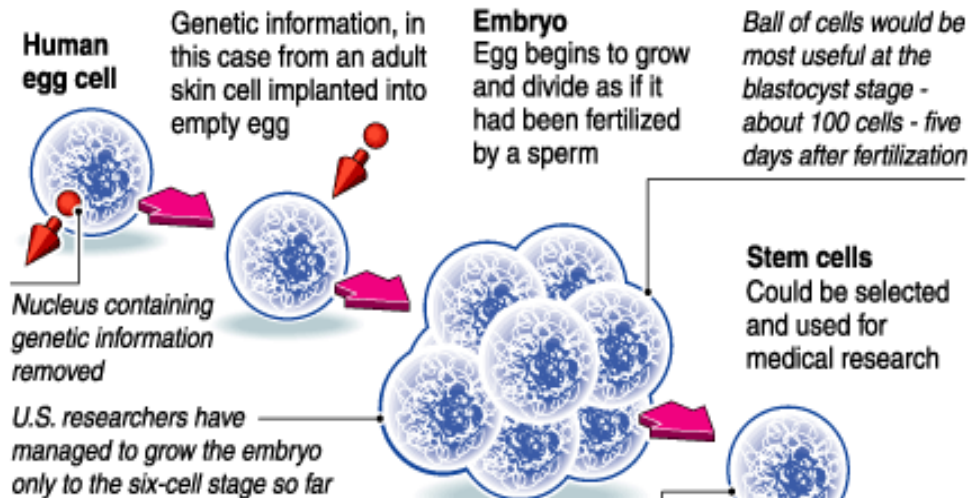
- Üremeye yardımcı yeni üreme teknikleri genetik ebeveynlik, çekirdek aile, çocukların yararı, toplumun rolü konularında tartışmalara yol açmıştır.
- Akılları karıştıran bir yön de bu tekniklerin baş döndürücü hızla ortaya çıkması ve her geçen gün yeni gelişmelerin olmasıdır.
- Daha eski yöntemler olan yapay dölleme teknikleri etik ve toplumsal doku ile uyumlu ve kabul edilir hale gelmiştir

STEM CELL MILESTONE

The announcement by a U.S. company that it has cloned a human embryo for the first time has set off a heated debate on the ethics of the research

Biotechnology company Advanced Cell Technology Inc. based in Massachusetts, said the research was aimed not at creating a human being but mining the embryo for stem cells to treat diseases ranging from Parkinson's to diabetes

The cloning technique



Medical research



In the early stages each cell (known as a stem cell) is 'multi-talented', capable of becoming any type of cell in the body

Condition Adult cell type

Alzheimers	←	Brain
Burns	←	Skin
Diabetes	←	Pancreas
Leukemia	←	Bone marrow

Scientists believe stem cell research will lead to new treatments for degenerative diseases

New cells implanted into patient would be identical to his or her own so would not be rejected by the body